

شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات شبکه‌های اجتماعی در عرصه‌ی امنیت ملی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۰/۱۵	محسن اکبری ^۱
تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۳/۱۲/۲۷	محمد دوستار ^۲
صفحات مقاله: ۵۷ - ۷۸	میلاذ هوشمند چایجانی ^۳

چکیده:

امروزه با نفوذ شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر اینترنت در زندگی انسان‌ها، بسیاری از جنبه‌های زندگی بشر تحت تأثیر قرار گرفته است. این شبکه‌ها علاوه بر به‌وجود آوردن فرصت‌هایی که قبلاً وجود نداشته‌اند، تهدیدات و مشکلات فراوانی را بر علیه کاربران خود نیز به‌وجود آورده‌اند؛ به‌گونه‌ای که این تهدیدات از طرفی به‌واسطه‌ی سایر کاربران این شبکه‌ها و از طرف دیگر، از جانب دولت‌ها و نهادهای وابسته به دولت‌های متخاصم بر کاربران تحمیل می‌شوند. بدین ترتیب، گسترده‌ی کاربری از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر فضای مجازی نباید ما را از بررسی تهدیدات بالقوه‌ی این‌گونه فضاها غافل گرداند. بنابراین، مقاله‌ی حاضر به شناسایی و اولویت‌بندی این تهدیدات در عرصه‌ی امنیت ملی پرداخته است.

این مقاله با بررسی ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق و شناسایی انواع تهدیداتی که از سوی دولت‌ها و نهادهای وابسته به دولت‌های متخاصم بر کاربران تحمیل می‌شوند، این تهدیدات و معیارهای ارزیابی آنها را از نظر خبرگان با استفاده از تکنیک AHP اولویت‌بندی کرده است. بعد از این مرحله، با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی، تهدیدات را با توجه به معیارها اولویت‌بندی نمودیم.

نتایج نشان داد که اهمیت معیارهای انتخاب تهدیدات به‌صورت پیچیدگی تهدید با رتبه‌ی اول، سرعت شیوع تهدید با رتبه‌ی دوم، مدت تهدید با رتبه‌ی سوم و وسعت و دامنه‌ی تهدید با رتبه‌ی چهارم می‌باشد. تهدیدات نیز به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از آشوب‌های خیابانی، اختلافات قومی و منطقه‌ای، ترور فرهنگی، شایعه‌پراکنی، رصد اطلاعاتی جامعه و

۱ - استادیار گروه مدیریت دانشگاه گیلان.

۲ - استادیار گروه مدیریت دانشگاه گیلان.

۳ - دانشجوی دکتری سیاستگذاری بازرگانی، دانشگاه تهران، پردیس فارابی.

ویروس پراکنی. در پایان پیشنهادهایی برای سیاست‌گذاران حوزه‌ی فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور ارائه گردید.

* * * * *

واژگان کلیدی

شبکه‌های اجتماعی، تهدیدات شبکه‌های اجتماعی، تحلیل سلسله‌مراتبی.

مقدمه

گسترش فناوری‌های نوین در عرصه‌ی الکترونیک و رایانه در چند دهه‌ی گذشته، موجب پدیدار شدن انواع گوناگونی از برنامه‌های الکترونیکی و رایانه‌ای از جمله اینترنت، تلفن همراه، ماهواره و بازی‌های رایانه‌ای در جهان شده است. گسترش اینترنت در سال‌های اخیر، گسترش برنامه‌های کاربردی مبتنی بر آن را نیز به همراه داشته است و شبکه‌های اجتماعی، یکی از مهم‌ترین و موفق‌ترین این برنامه‌ها می‌باشند. شبکه‌هایی از جمله فیس‌بوک^۱، توئیتر^۲، یوتیوب^۳، مای اسپیس^۴، اورکات^۵، فلیکر^۶ و... از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند که در مدت زمانی کوتاهی به سرعت رشد کرده‌اند و روزه‌روز میان افراد محبوبیت بیش‌تری پیدا می‌کنند. (Dong, 2014: 708 - 714) این شبکه‌ها به دلیل تکثر و تنوع محتوایی و قابلیت‌های متعدد نرم‌افزاری و اینترنتی مورد استفاده‌ی کاربران زیادی قرار گرفته‌اند. ضمن آن‌که شبکه‌های اجتماعی با ایجاد حس اعتماد، کانالی عاطفی - شناختی را ایجاد می‌نمایند که تأثیر بالایی بر روابط بین کاربران این شبکه‌ها و وب‌سایت‌های این‌چنینی دارند. شکل‌گیری اعتماد به دلیل فراگیر بودن دارای اهمیت زیادی است، چراکه بدین ترتیب موجبات گسترش گرایش به

1 - Facebook

2 - Twitter

3 - YouTube

4 - My space

5 - Orkut

6 - Flickr

شبکه‌های اجتماعی در سطح وسیعی از افراد جامعه فراهم آورده و به‌صورت پی‌درپی توسعه‌ی روزافزون می‌یابند. (McKnight, 2006: 29 - 51)

به‌دلیل این عوامل و عامل‌های متعدد دیگر، این شبکه‌ها نقش مهمی در شکل‌گیری و جهت‌دهی افکار عمومی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و جهانی بازی می‌کنند. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با جای دادن طیف گسترده‌ای از بازیگران و کنشگران سیاسی-اجتماعی، در فضای مجازی، از یک‌سو ابزاری برای تبلیغ و اشاعه‌ی نمادهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هستند؛ و از سوی دیگر، به‌عنوان عاملی برای ارتباط فعالان سیاسی با مردم و در نهایت برانگیزاننده‌ی مهمی برای رفتارهای اعتراضی به‌شمار می‌روند. در واقع، گستردگی نفوذ و تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی تا به آنجا پیش رفته است که امروزه تبدیل به منابعی مهم برای بسیج کنش جمعی و ابداعات پس از آن، سازماندهی و عمل جنبش‌های اجتماعی در سراسر جهان شده‌اند. (Eltantawi, 2011: 1207 - 1224) اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، دورنمای تعامل اجتماعی را به‌ویژه در میان جوانان تغییر داده‌اند. از این‌رو، می‌توان گفت که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مهم‌ترین تجلی و نشانه‌ی قدرت نمادین، هویت‌سازی و تبلیغات در عصر جدید هستند و سیاست و تحولات سیاسی تا حد قابل توجهی به این رسانه‌های فراگیر وابسته می‌باشند. (سردارنیا، ۱۳۸۸: ۱۶)

در عمل نیز همان‌طوری که ملاحظه می‌شود، نمی‌توان نقش رسانه‌های جدید مانند اینترنت و شبکه‌های اجتماعی را در تسریع و تداوم تحولات انقلابی منطقه‌ی خاورمیانه نادیده گرفت. تحولات خاورمیانه‌ی مجالی را فراهم نمود تا رسانه و به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی بیش از پیش ظرفیت‌های خود را نمایان سازند. (قاسم‌زاده، ۱۳۹۰) فضای مجازی در واقع محیطی مشتمل بر شبکه‌های آنلاینی است که می‌توانند همواره به مبادله‌ی اطلاعات با یکدیگر بپردازند. این فضا از فرهنگی تشکیل شده است که میان کاربران آن ایجاد می‌شود. ارتباطات مجازی کاربران این‌گونه شبکه‌ها نه تنها روابط اجتماعی را می‌سازد، بلکه فضایی است که در آن روابط اجتماعی رخ می‌دهد. بدین ترتیب، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در وقوع و گسترش

تحولات این‌چنینی نقش داشته‌اند. (آقایی، ۱۳۹۱: ۷-۳۴) از طرف دیگر، سرقت اطلاعات موجود در این رسانه‌ها توسط سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای متخاصم، هم‌چنین سازماندهی محتوای اطلاعاتی توسط آنها باعث شده است که بسیاری از کشورها، امنیت ملی خود را در خطر ببینند. بنابراین، بر آن شدیم تا در پژوهش حاضر خطرات و تهدیدات این‌گونه شبکه‌های اجتماعی را خصوصاً در بعد امنیت ملی مورد بررسی قرار دهیم.

ادبیات موضوع

امروزه رسانه‌های جدید (اینترنت، شبکه‌های مجازی و اجتماعی) تأثیرگذاری ویژه‌ای بر روی تحولات ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی دارند. این منابع جدید اطلاع‌رسانی به سبب گستردگی رسوخ و اثری که بر روی اشخاص می‌گذارند، می‌توانند موجبات تأثیر بر روی طیف‌های وسیع‌تری از افراد و در نهایت، یک جامعه و ملت را فراهم آورند. تسهیل و تسریع در تبادل اطلاعات علاوه بر آگاهی‌رسانی، جهت‌دهی به افکار عمومی را نیز منجر می‌شود. بدین ترتیب، این رسانه‌های نوپا با شبکه‌سازی در فضای مجازی می‌توانند زمینه‌سازی برای شبکه‌سازی در فضای واقعی شده و مسلماً تحولات وسیعی را می‌توانند تا در سطوح مختلف یک جامعه به انجام رسانند.

اینترنت و شبکه‌های اجتماعی نوین

اینترنت یکی از وسایل ارتباطی در عصر جدید است که توسط انسان به‌کار گرفته شده است. این وسیله باعث افزایش سرعت، دقت در فعالیت‌ها و گسترش ارتباطات شده و به‌گونه‌ای کره‌ی زمین را تبدیل به دهکده‌ی جهانی نموده است. اینترنت منتقل‌کننده‌ی میلیون‌ها پیام است؛ پیام‌هایی که بر ارزش‌ها، نگرش‌ها و هویت فرهنگی کاربران آن در سطح خرد و بر نظام‌های فرهنگی - اجتماعی در سطح کلان تأثیر می‌گذارد، اما امروزه این شکل از ارتباطات ظاهری متفاوت پیدا کرده است. در واقع، با قدرتمند شدن رایانه‌ها از نظر سرعت پردازشی، گسترش دانش شبکه‌ها، توسعه‌ی تجهیزات ارتباطات و مخصوصاً اینترنت موجب شده است که تبادل، اشتراک و توزیع اطلاعات در سرتاسر جهان به سرعت انجام شود و در اثر آن

شیوه‌های زندگی سنتی نیز تغییر شکل یابد. بدین ترتیب، اینترنت به سرعت تبدیل به بخشی از زندگی روزمره‌ی مردم گردید. (Bargh, 2004: 573 - 590) در واقع، با ورود به عصر اطلاعات و جامعه‌ی شبکه‌ای، ما در بیش‌تر حوزه‌ها شاهد تحولات فناوری گوناگونی هستیم. اینترنت به مثابه "رسانه‌ی جدید" و یکی از مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب ارتباطات، از محدودیت‌های الگوهای چاپ و پخش در ارتباطات فراتر رفته است. از جمله پدیده‌های جدیدی که بر اثر ادغام فناوری‌های مختلف ارتباطی در سال‌های اخیر شکل گرفته، شبکه‌های اجتماعی مجازی است. این شبکه‌های با عضوگیری‌های رایگان از کاربران توانسته‌اند در جریان‌سازی‌های مختلف، نقش اساسی بر عهده داشته باشند. (کیا و نوری، ۱۳۹۱: ۱۸۱-۲۱۰)

شبکه‌های اجتماعی نوین، نسل جدیدی از امکانات وب هستند که امروزه در کانون توجه کاربران اینترنت قرار گرفته‌اند. شبکه‌های اجتماعی، ساختاری اجتماعی است که از گره‌هایی (فردی یا سازمانی) تشکیل شده که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل‌اند. شبکه‌های اجتماعی نقش مهمی در تعیین راه‌حل مسائل، اداره کردن تشکیلات و میزان موفقیت افراد در رسیدن به اهدافشان ایفا می‌کنند. آمارها بیانگر این است که شبکه‌های اجتماعی نه تنها به پربیننده‌ترین وب‌سایت‌های اینترنتی تبدیل شده‌اند، بلکه کاربران اینترنتی بیش‌ترین زمان حضورشان در فضای مجازی را نیز در این وب‌سایت‌ها می‌گذرانند. (کبریایی‌زاده، ۱۳۹۰)

شبکه‌های اجتماعی از افراد و یا سازمان‌هایی ساخته می‌شوند که هر یک از آنها به‌عنوان یک فرد یا گروه در این شبکه حضور دارند و می‌توانند با تعداد دیگری از افراد و گروه‌ها ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم داشته باشند. اعضای این گروه‌ها بر اساس رابطه‌ای خاص از قبیل دوستی یا هم‌کلاسی بودن و یا همکاری و هم‌رشته بودن و یا داشتن علایق و اعتقادات مشترک و یا هر نوع رابطه‌ی دیگری با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. در این شبکه‌ها اعضا، اطلاعات شخصی خود از قبیل نام، نام خانوادگی، عکس، شماره تماس، محل کار، محل تحصیل و ... را در دسترس سایر اعضای شبکه قرار داده و اطلاعات شخصی دیگر اعضا را مشاهده می‌کنند. (موسویان، ۱۳۹۰: ۱۶۱-۱۸۵) در واقع، این‌گونه

پایگاه‌های ارتباطی با استفاده از یک موتور جستجوگر و افزودن امکاناتی مانند چت، پیام‌رسانی الکترونیکی، انتقال تصویر و صدا و ... امکان ارتباط بیش‌تر کاربران را در قالب شبکه‌ای از روابط فردی و گروهی فراهم می‌آورند. (برات دستجردی و صیادی، ۱۳۹۱: ۳۳۲-۳۴۱) بدین ترتیب، با توجه به وسعت کاربرد، تأثیرگذاری و فراگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی، این‌گونه شبکه‌ها به عواملی با اثرگذاری انکارناپذیر در عصر حاضر تبدیل شده‌اند که بر روی افراد، گروه‌ها و جوامع مؤثر می‌باشند.

ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی

رسانه‌های اجتماعی جدید با ویژگی‌های خاص خود در واقع اوج انقلاب اینترنتی و قدرت اول دنیای امروز اینترنت هستند و اغلب کاربران، روزانه از گونه‌های مختلف آنها اعم از شبکه‌های اجتماعی و وبلاگ‌ها و غیره استفاده می‌کنند. این‌گونه شبکه‌ها در واقع شیوه‌ی جدیدی از برقراری ارتباط و اشتراک اطلاعات را در اینترنت امکان‌پذیر کرده‌اند. صدها میلیون نفر از کاربران اینترنت عضو صدها شبکه‌ی اجتماعی مختلف هستند و بخشی از فعالیت آنلاین روزانه‌ی‌شان در این شبکه‌ها می‌گذرد. این میزان محبوبیت به سبب ویژگی‌ها و کارکردهای متعددی است که شبکه‌های اجتماعی مجازی بدون مرز و محدودیت آنها را در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند. در واقع، شبکه‌های اجتماعی مجازی، نسل جدیدی از وبسایت‌های اینترنتی می‌باشند. در این وبسایت‌ها، کاربران اینترنتی حول محور مشترکی به‌صورت مجازی با هم جمع می‌شوند و جماعت‌های آنلاین را تشکیل می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی، متناسب با نوع موضوع فعالیت‌شان امکانات دیگری از قبیل خبرخوان‌های اینترنتی، بازی‌های آنلاین، قابلیت آپلود کردن ویدیوها و فایل‌های رایانه‌ای و برقراری ارتباط با سایر رسانه‌های شخصی را نیز در گزینه‌های‌شان دارند. (قاسم‌زاده، ۱۳۹۰) چنین فضایی علاوه بر ویژگی‌ها و کارکردهای جدول شماره‌ی ۱، از ویژگی‌هایی چون فرا زمان و مکان بودن، عدم محدودیت در قوانین متکی بر دولت-ملت‌ها، قابل دسترس بودن هم‌زمان، آنلاین بودن و برخورداری از فضای فرهنگی، اعتقادی، فلسفی و نیز آزادی از هویت بدنی و جنسی برخوردار است.

جدول شماره‌ی ۱- کارکردها و ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی (آقایی، ۱۳۹۱: ۷-۳۴)

ردیف	ویژگی شبکه‌های اجتماعی	توضیح
۱	تغییر شکل ارتباطات	شبکه‌های اجتماعی دورنمای تعامل اجتماعی و راه‌های برقراری ارتباط بین انسان‌ها را تغییر داده‌اند. به گفته‌ی متخصصان ارتباطات، شبکه‌های اجتماعی بیش از پیش رابطه‌های چهره به چهره را کاهش می‌دهند و در مقابل، به گسترش روابط مجازی و دیجیتالی کمک می‌کنند.
۲	عدم کنترل و سانسور	رسانه‌های جدید موجب گسترش سریع اطلاعات و اخبار در سراسر دنیا شده‌اند و دیگر هیچ حکومتی توان مهار و منحصر کردن اطلاعات را ندارد. رسانه‌های اجتماعی جدید و امواج الکترونیکی بر خلاف رسانه‌های سنتی، قابل سانسور، سوزاندن یا کنترل نیستند.
۳	تبادل اطلاعات و ایجاد پیوند	فناوری و ارتباطات با اطلاع‌رسانی و پیوند دادن گروه‌های هم‌فکر با یکدیگر، تحولات سیاسی را سرعت می‌بخشد. رسانه‌های جدید و شبکه‌های اجتماعی، بیش‌تر نقش اطلاع‌رسانی، هماهنگی و پیوند مردم را انجام می‌دهند.
۴	فراملی بودن و نداشتن مرز	در عصر جهانی‌شدن، رسانه‌ها جایگاه ویژه‌ای در جهان یافته‌اند و عامل بسیاری از تحولات شده‌اند که تا به حال وجود نداشته است. طبیعت این رسانه‌ها فراملی بودن و نداشتن مرز است که در حال حاضر دسترسی به آنها را آسان کرده است.
۵	آگاهی‌بخشی	این انقلاب اینترنتی و شبکه‌های رسانه‌ای است که آگاهی را به‌شدت در جامعه بالا برده است. اینترنت از یک سو آگاهی سیاسی افراد را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر، آنها را در مناسبات سیاسی درگیر می‌کند.
۶	سازماندهی اعتراضات	امروزه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با اطلاع‌رسانی سریع درباره‌ی مسائل حاد جامعه‌ی بشری، انتقال نمادهای اعتراضی و تحریک احساسات، به کنش‌های اعتراضی گسترده دامن می‌زنند.

همان‌طوری که ملاحظه می‌شود، یکی از کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند به سازماندهی اعتراضات اشاره نمود. این امکان و قابلیت در این‌گونه شبکه‌ها تهدیدی جدی برای جوامع و دولت‌ها می‌تواند باشد. تبادل اطلاعات و ایجاد پیوند میان کاربران موجب شده که رفتارهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی ابعاد فوق‌منطقه‌ای یافته و از آن طریق با یکدیگر ارتباط برقرار نمایند و از هم‌فکری و حمایت یکدیگر بهره‌مند شوند. (حاتمی، ۱۳۸۸) در واقع، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با فشردگی زمان و مکان، سرعت ارتباطات و پیوندهای درون‌سازمانی را بین فعالان و هواداران اعتراضات که از حیث جغرافیایی از یکدیگر فاصله دارند، به صورت بی‌سابقه‌ای افزایش داده است. (سردارنیا، ۱۳۸۸: ۱۶) مهم‌تر از همه از طریق شبکه‌سازی و سازماندهی، به جذب هواداران بیشتر و انسجام درونی و از سوی دیگر، به ایجاد اتحاد و ائتلاف میان بازیگران اجتماعی می‌پردازند. فضای مجازی از قابلیت بالایی برای جستجوی هم‌تایان، ایجاد ائتلاف و هماهنگ‌سازی اهداف و تاکتیک‌های مبارزاتی برخوردار است. (آقایی، ۱۳۹۱: ۷-۳۴)

جنبش‌های اجتماعی نوین:

جنبش اجتماعی به شکلی از عمل جمعی اطلاق می‌شود که با هدف دگرگونی اجتماعی با تغییر بخشی از آن اجتماع صورت می‌گیرد و معمولاً زمانی شکل می‌گیرد که شیوه‌ی توزیع قدرت، قوانین جامعه یا تصمیم‌های اتخاذشده از سوی سیاست‌گذاران و کسانی که در قدرت هستند، نتواند مسائل عمده‌ی جاری را حل و نیازهای اکثریت اعضای جامعه را برآورده سازند، اما این جنبش‌ها امروزه به شکلی نو دیده می‌شوند. از جمله عواملی را که در توسعه‌ی جنبش‌های مدرن اجتماعی مؤثر هستند، می‌توان به گسترش دولت‌ها، توسعه‌ی صنایع، افزایش سطح شناخت و آگاهی افراد و توسعه‌ی رسانه‌های جدید اجتماعی اشاره نمود. (عبداللهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۴۶-۱۷۲)

همان‌طوری که ملاحظه می‌شود، رسانه‌های اجتماعی نوین، نقش اساسی در تشکیل جنبش‌های اجتماعی جدید دارند. اصطلاح "شبکه‌های اجتماعی" زیرمجموعه‌ی رسانه‌های اجتماعی قرار می‌گیرد. بارزترین ویژگی این شبکه‌ها را می‌توان "هویت" دانست؛ به این معنا

که هویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی به سمت هر چه واقعی‌تر شدن پیش می‌رود. در شبکه‌های اجتماعی با اطلاعاتی مواجهیم که قابل ردوبدل شدن در بین افراد گوناگون است. (حکیمی، ۱۳۹۰) این تبادل اطلاعات به سبب ویژگی‌های مختلفی است که این چنین رسانه‌هایی در درون خود دارند. در واقع، آزادی نسبی بیان و تبادل و ارتباط آزاد بین فرهنگی، در نهایت منجر به نوعی هم‌گرایی در افراد می‌شود. از این رو، گرایش به تشکیل گروه در میان مجموعه افراد هم‌گرا شده افزایش می‌یابد. این موضوع هم‌چنین وقتی قابل تأمل می‌شود که میزان تأثیرپذیری افراد از این شبکه‌های اجتماعی در تشکیل جنبش مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، سه سطح در مورد اینترنت در درون یک جنبش مطرح است که گروه‌های مجازی خاموش نیز می‌توانند از آنها استفاده کنند (عبدلهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۴۶-۱۷۲):

۱) شبکه‌ای شدن درون یک جنبش، شامل استفاده از اینترنت برای جمع‌آوری و پخش اطلاعات برای فعالان جنبش؛

۲) شبکه‌سازی بین جنبش‌ها و گروه‌های اجتماعی؛

۳) سکویی برای فعالیت‌های کاملاً مجازی، شامل مخالفت‌های الکترونیکی مانند نافرمانی‌های مدنی.

البته این پایان کار نبوده و شبکه‌سازی مجازی به‌زعم بسیاری از محققان و شواهد عینی می‌تواند شبکه‌سازی و مشارکت در فضای واقعی و در نتیجه، تشکیل جنبش‌های اجتماعی نوینی را سبب شوند. (آقایی، ۱۳۹۱: ۷-۳۴)

جنبش‌های اجتماعی نوین و امنیت ملی:

جنبش‌های اجتماعی برای دستیابی به اهداف خود باید بتوانند در سه زمینه (شکل دادن به هویت جمعی، متقاعد ساختن پیروان خود و بسیج آنها) توانمندی داشته باشند. این جنبش‌ها با استفاده از فناوری‌های جدید اطلاعاتی، می‌توانند به این توانمندی‌ها به‌گونه‌ای کامل‌تر و بهتر دست یابند. در این‌گونه موارد شبکه‌های اجتماعی، تنها به‌عنوان وسیله‌ی سیاسی عمل نمی‌کنند، بلکه خود به فضای سیاسی تبدیل می‌شوند. رسانه‌های اجتماعی به‌طور گسترده در جنبش‌های اجتماعی برای

آموزش، سازماندهی، اشتراک فراورده‌های فرهنگی جنبش، ارتباط، ایجاد هم‌بستگی و مانند آنها مورد استفاده قرار گرفته است. کنشگران اجتماعی از قابلیت‌های شبکه‌ی ارتباطی برای پیش‌برد برنامه‌ها، دفاع از ارزش‌ها و علائق خود استفاده می‌کنند. (عبدلهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۴۶-۱۷۲)

جنبش‌های اجتماعی جدید کم‌تر دارای یک نظریه‌ی پذیرفته‌شده هستند و بیش‌تر همانند رشته‌ای از اعتقادند که شرایط را برای فهم و تعریف موقعیت بحرانی و اجازه‌ی تداوم آن یا انتقال از یک موقعیت خاص به موقعیت دیگر را فراهم می‌آورند، ولی در عوض، فراتر از جمع‌آوری توده‌های مردم برای اعتراض هستند. آنها نیازمند اشکالی از سازمان و ارتباطات هستند، تا امکان تداوم و تثبیت اهداف جنبش میسر شود. (همان) البته برخی از محققان در مورد نقش رسانه‌های اجتماعی در جنبش‌های اجتماعی تردید دارند و به نابرابری در دسترسی و عدم فراگیری در وسعتی که جنبش گسترده شده، اشاره می‌کنند. (Wasserman, 2007: 109 - 131) برخی نیز در کیفیت استفاده‌ی دموکراتیک و مفید از آن در جنبش‌های اجتماعی به دیده‌ی تردید می‌نگرند (Marmura, 2008: 247)، اما با همه‌ی این نقطه‌نظرات گاهاً متفاوت، نمی‌تواند این نکته را زیر سؤال ببرد که رسانه‌های اجتماعی از قدرت لازم برای توالی سیاسی و سازماندهی سیاسی برخوردار هستند.

استپانوا^۱ (۲۰۱۱) در پژوهش خود به دو کارکرد مهم شبکه‌های اجتماعی (سازماندهی اعتراضات و انتشار اطلاعات تحولات منطقه) از طریق تبلیغات بین‌المللی در تحولات بین‌المللی اشاره می‌کند. (Stepanova, 2011: 1-6) نقش اینترنت و رسانه‌های جدید در انقلاب‌های اخیر در کشورهای خاورمیانه و مصر و ... به حدی پررنگ بوده است که برخی آنها را انقلاب فیس‌بوکی یا انقلاب توئیتری می‌نامند. این شبکه‌ها به دلیل ظرفیت و کارکردهای گسترده‌ای که دارند، باعث هماهنگی لازم میان جوانان و تظاهرکنندگان منطقه شده‌اند. (آقایی، ۱۳۹۱: ۷-۳۴) حتی به‌نوعی می‌توان این‌گونه استدلال نمود که رسانه‌های نوین گرچه در به ثمر رسیدن این جنبش‌ها نقش نداشته‌اند، اما نقشی اساسی در گسترش آنها ایفا کرده‌اند و زمینه‌ی تعامل اجتماعی و اشتراک اطلاعات، دانش و

1 - Stepanova

دیدگاه‌های کنش‌گرانی را که به جوامع آنلاین پیوسته‌اند، فراهم نموده‌اند. (عبدلهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۴۶-۱۷۲) رسانه‌های جمعی برای هر مبارزه‌ی سیاسی، اولویت‌هایی را تعیین می‌کنند و بر اهمیت نگرش‌ها نسبت به موضوع‌های سیاسی اثر می‌گذارند. بدین ترتیب، این‌گونه رسانه‌های نوین با برنامه‌ریزی‌های زمان‌بندی‌شده‌ی خود در عرصه‌ی حوادث و رخدادها، موفق می‌شوند بر گرایش افکار عمومی به موضوع‌های سیاسی تأثیر بگذارند؛ و به نوعی در ادامه‌ی جهت و سمت‌وسوی جنبش‌های شکل‌گرفته را تعیین نمایند. در واقع، این رسانه‌ها هستند که در مورد اهمیت رخدادها تصمیم می‌گیرند و آزادی مردم در انتخاب چندان اهمیتی ندارد. این امر نقطه‌ای حساس و کلیدی در ادامه‌ی حیات هر دولت و حکومتی می‌تواند باشد، چراکه تشکیل جنبش‌های اجتماعی نوین که با استفاده و محوریت رسانه‌های اجتماعی نوین شکل می‌گیرند، می‌توانند با جهت‌دهی بسیار بی‌رحمانه باشند؛ و از آنجایی که قدرت نفوذ و پراکندگی سریع اطلاعات و شایعات در این‌گونه جنبش‌ها به سرعت امکان‌پذیر است؛ از این‌رو، احتمال ایجاد نارضایتی‌ها، اغتشاشات و در حد نهایی خود مبارزات سیاسی را در جامعه بالا ببرد. در همه‌ی این موارد امنیت ملی و آرامش اجتماعی است که به شدت می‌تواند در خطر باشد. بنابراین، در ادامه به شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات شبکه‌های اجتماعی نوین در عرصه‌ی امنیت ملی می‌پردازیم.

روش تحقیق:

به‌منظور پاسخگویی به سؤالات تحقیق، کار را در دو مرحله دنبال نمودیم که در مرحله‌ی اول، با استفاده از ادبیات موضوعی و پیشینه‌ی تحقیق، به شناسایی تهدیدات ناشی از شبکه‌های اجتماعی برای امنیت ملی پرداختیم. در مرحله‌ی دوم، به‌منظور اولویت‌بندی این تهدیدات از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره و تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده کردیم. روش تصمیم‌گیری چندمعیاره و تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی برای انتقال بهترین گزینه از بین گزینه‌های پیشنهادشده با توجه به شاخص‌های ارزیابی هر گزینه به‌کار می‌رود. روش تصمیم‌گیری چندمعیاره و تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی به دلیل داشتن معیارهای ذهنی یک رویکرد توصیفی است. هدف این روش تعیین بهترین گزینه در حالی که بتواند بیش‌ترین

رضایتمندی را ایجاد کند، می‌باشد. (Yang, 2007: 126-137) در این روش بعد از شناسایی تهدیدات ناشی از شبکه‌های اجتماعی و معیارهای ارزیابی آنها از ادبیات موضوعی و پیشینه‌ی تحقیق، آنها را در قالب پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای برای خبرگان ارسال کردیم. در خصوص تهدیدات از ایشان سؤال شد به نظر شما هر یک از موارد زیر تا چه میزان به‌عنوان تهدید شبکه‌های اجتماعی در امنیت ملی به حساب می‌آید. در خصوص معیارها نیز سؤال شد که تا چه میزان موارد زیر را به‌عنوان معیار سنجش یک تهدید به حساب می‌آورید. تهدیدات و معیارهایی که نمره‌ی بالای ۳ (میانگین در طیف لیکرت ۵ تایی) را گرفتند، نگه داشته و بقیه را حذف کردیم. تهدیدات ناشی از شبکه‌های اجتماعی در شش گروه زیر طبقه‌بندی گردید:

- **آشوب‌های خیابانی:** آشوب در اصطلاح سیاسی، به معنای بروز فتنه‌ی عمومی و ناآرامی در نظام سیاسی است که ممکن است نسبتاً خودانگیخته و سازمان‌یافته نبوده و از حمایت و مشارکت گسترده‌ی مردم؛ مانند اعتصاب‌ها، ناآرامی‌ها و شورش‌های پراکنده برخوردار شود. مشخصه‌ی اصلی آشوب سیاسی، بلا تکلیفی و عدم اطمینان است، گرچه معمولاً نوسان متغیرها از الگوی مشخصی تبعیت می‌کند، اما با بروز آشوب، قاعده‌مندی‌ها از بین می‌رود. در چنین زمانی، ساختارها و فرایندهای سیاسی وارد قلمروی می‌شود که هیچ‌گونه قاعده یا مرز قبلی ندارد. آهنگ پیشرفت آشوب سیاسی رابطه‌ی نزدیکی با ابهامات و بلا تکلیفی‌هایی دارد که با خود آشوب همراه است. (محمدی، ۱۳۹۳) این آشوب‌ها شامل ایجاد اعتراضات صنفی، عمومی و یا حتی جغرافیایی می‌باشد. با هدف قراردادن تعدادی از کاربران شبکه‌های اجتماعی که فعالیت بالایی در شبکه‌های اجتماعی داشته و زمینه‌ی نارضایتی نیز در آنها به هر دلیلی وجود دارد، ایشان را به‌سوی خود جذب نموده و از آنها برای تحریک سایر افراد استفاده می‌شود. نمونه‌ی بارز استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ایجاد آشوب‌های خیابانی را می‌توان در استفاده از این شبکه‌ها در انقلاب مصر، لیبی، تونس و ... دید. (Beaumont, 2011)

- **اختلافات قومی و مذهبی:** حمایت کورکورانه از یک قومیت، مذهب و یا ... را که همراه با برخورد با سایر قومیت‌ها، مذاهب و یا ... باشد، اختلافات قومی و مذهبی می‌گویند. این اختلافات شامل ایجاد دو یا چنددستگی‌های قومی، قبیله‌ای، فرقه‌ای و مذهبی می‌باشد که نتیجه‌ی آن تندروی‌های طرفین مقابل در حذف یکدیگر می‌باشد. از شبکه‌های اجتماعی در جهت طراحی و شعله‌ور ساختن اختلافات قومی و منطقه‌ای استفاده‌های زیادی می‌شود؛ نمونه‌ی آن هدف دولت‌های استعماری در راه‌اندازی این پدیده در کشورهای سوریه، عراق و در حال حاضر، در اوکراین می‌باشد. گروه‌های داعش، جبهه‌ی النصره و خیلی دیگر از گروه‌های تندرو، از شبکه‌های اجتماعی برای ترویج افکار خود و هم‌چنین جذب نیروهای جدید استفاده می‌کنند.
- **آلوده کردن سیستم‌ها به بدافزارها:** با این تهدید، سیستم‌های کاربران شبکه‌های اجتماعی را به یک یا چند بدافزار آلوده کرده و این افراد نیز با آلوده کردن سیستم‌های رایانه‌ای سایر کاربرانی که با آنها در ارتباط هستند، باعث آلوده شدن تعداد زیادی از سیستم‌های رایانه‌ای در کشور هدف می‌شوند. از مصادیق دیگر این کار آلوده کردن سیستم‌ها به بدافزارهایی است که به زیرساخت‌های یک کشور ضربه می‌زنند. به‌عنوان مثال، بدافزار استاکس نت که برای ضربه زدن به زیرساخت‌های انرژی هسته‌ای جمهوری اسلامی طراحی شده بود، از طریق انواع سیستم‌ها، از جمله شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شد.
- **شایعه‌پراکنی:** «شایعه عبارت است از یک گزاره‌ی (موضوع) خاص و گمانی که ملاک‌های اطمینان‌بخش رسیدگی وجود نداشته باشد که معمولاً به‌صورت شفاهی از فردی به فرد دیگر انتقال می‌یابد.» (آل پورت، ۱۳۷۴: ۹) در علم ارتباطات، شایعه را گفتمان‌های غیررسمی و نامعتبر و در نتیجه‌ی نهایی اطلاعات بررسی نشده می‌دانند که در چند مرحله در چارچوب نظام ارتباطی پرورانه شده است و از آنجایی که اطلاعات در هر مرحله دست به دست شده است، اغلب تحریفاتی در آنها صورت

می‌گیرد. ممکن است بعد از چندین بار تحریف، محصول نهایی به کلی با آنچه در ابتدای کار منتقل شده متفاوت باشد. «هنگامی که افراد به شدت مشتاق کسب خبر درباره‌ی چیزی هستند، اما نمی‌توانند اطلاعات موثقی به دست آورند، مستعد پذیرش شایعه‌ها می‌شوند. اگر پیش‌دوری‌های افراد (در تأیید یا رد)، چنین شایعه‌هایی را توجیه کنند، احتمال گسترش بیش‌تری دارند.» (کوئن، ۱۳۷۳: ۳۳۰)

شبکه‌های اجتماعی ابزارهای بسیار قوی برای پراکندن شایعه در بین کاربران آنها می‌باشند. از آنجا که بیش‌تر کاربران شبکه‌های اجتماعی را افراد عادی تشکیل می‌دهند، صحت و صداقت محتوای این شبکه‌ها بررسی نمی‌شود و بسیاری از مطالب کذب به راحتی به صورت شایعه در بین افراد توزیع می‌شود. به‌طور مثال، شایعات مختلفی که در خصوص فوت افراد مشهور، اتفاقات در مناطق مختلف جغرافیایی و غیره در این شبکه‌ها پخش می‌شوند، دارای پایه‌ی صحت و صداقت نبوده و بیش‌تر کاربران نیز بدون بررسی صحت و سقم این مطالب، آنها را بین یکدیگر پخش می‌کنند. گاهی اوقات این شایعات مرتبط با مسائل امنیت ملی است که می‌تواند جامعه را با خطر آشوب و اغتشاش روبرو کند. (Beaumont, 2011)

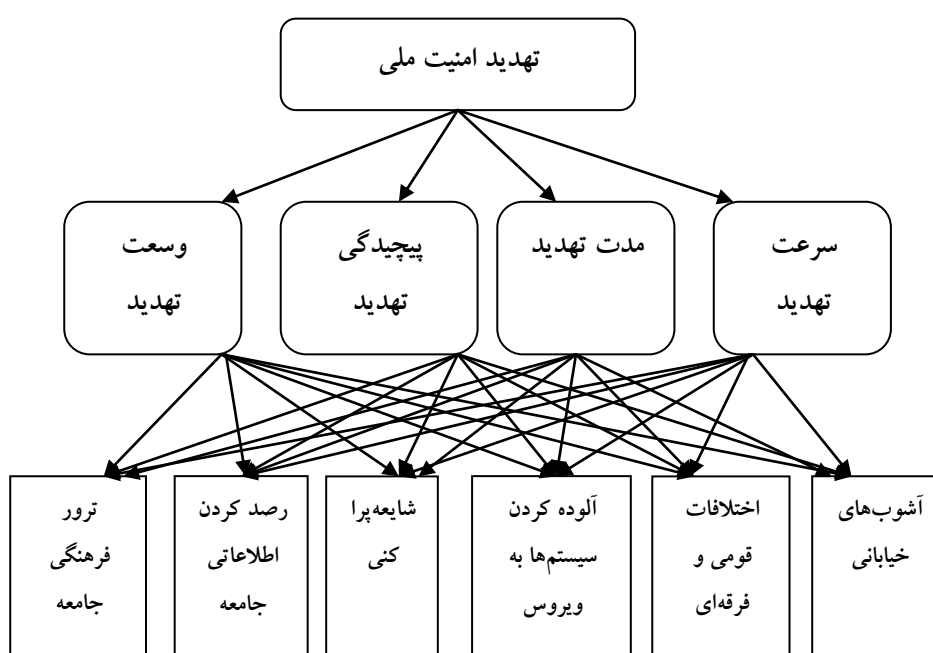
- **رصد کردن اطلاعاتی جامعه:** با استفاده از روش‌های داده‌کاوی، کشورهای مختلف اطلاعات کاربران کشورهای دیگر را رصد نموده تا تحلیل روشنی از روند حرکت یک جامعه به دست آورند. داده‌کاوی یعنی استخراج اطلاعات گران‌بها از حجم عظیم معادن داده‌ها که به‌منظور اکتشاف الگوها، روندها و حتی شناسایی رفتار بخش‌های مختلف یک پایگاه داده‌ی وسیع به‌کار می‌رود. آژانس امنیت ملی آمریکا^۱ با استفاده از ابزارهای داده‌کاوی، روزانه به رصد اطلاعات کاربران کشورهای مختلف در شبکه‌های اجتماعی می‌پردازد، تا از نیازها و خواسته‌های آنها، روند این نیازها و خواسته‌ها و حتی بخش‌های

1 - National Security Agency (NSA)

مختلف جامعه با خواسته‌های مختلف آگاهی پیدا کند. این اطلاعات به آمریکا و سیاستمداران آمریکایی در مذاکرات و فشارهای سیاسی کمک شایانی می‌کند.

- **ترور فرهنگی:** از بین بردن فرهنگ یک جامعه و جایگزینی آن با یک فرهنگ بیگانه را می‌توان ترور فرهنگی ترجمه کرد. کشورهای مختلف از راه‌های متفاوت سعی در استیلای فرهنگی خود بر دیگر جوامع دارند؛ این کشورها با ابزارهای مختلفی هم‌چون ماهواره، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی سعی در تخریب ارکان فرهنگی یک جامعه (شامل مذهب، نمادها، شعائر و ارزش‌ها و...) دارند. شبکه‌های اجتماعی با تسریع این امر، کمک شایانی به این کشورها در دستیابی به اهداف خود نموده است. معیارهای ارزیابی تهدیدات نیز با توجه به نظرات خبرگان به موارد زیر تقسیم‌بندی کرده است:
 - **سرعت شیوع تهدید:** سرعت شیوع تهدید به معنای مدت زمان پراکنده‌شدن یک تهدید در بین اعضای جامعه‌ی هدف است؛
 - **مدت تهدید:** مدت تهدید به معنای میزان زمانی است که یک تهدید دوام خواهد یافت؛
 - **پیچیدگی تهدید:** پیچیدگی تهدید به معنای تعداد بازیکنان و سطوح و لایه‌هایی است که دشمن برای انجام یک تهدید به‌کار می‌گیرد؛
 - **وسعت و دامنه‌ی تهدید:** وسعت و دامنه‌ی تهدید به معنای تعداد افرادی است که به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم، در معرض تهدید قرار می‌گیرند.
- بعد از این مرحله، با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی، تهدیدات را با توجه به معیارها اولویت‌بندی نمودیم. تاکنون روش‌های مختلفی برای تصمیم‌گیری گروهی هم‌چون تکنیک گروه اسمی، دلفی، طوفان مغزی و... مطرح شده‌اند که هر یک از آنها دارای معایبی از جهت زمان، هزینه و جمود فکری بوده‌اند. تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) تکنیک نسبتاً نوینی است که ساعتی در سال ۱۹۷۰ آن را ارائه کرد و تا حدودی این مشکلات را حل می‌کند.

فرایند تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی با قراردادن اجزای موردنظر در ساختار سلسله‌مراتبی شکل شماره‌ی ۱ آغاز می‌شود که سطح یک آن هدف، سطح آخر گزینه‌های رقیب و سطوح میانی معیارهای تصمیم‌گیری است. از این مرحله به بعد عملیات ریاضی تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی به منظور رسیدن به هدف (تصمیم بهینه) آغاز می‌شود.

شکل شماره‌ی ۱- درخت سلسله‌مراتب تحلیل سلسله‌مراتبی

پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه از تکنیک تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی استفاده گردید. ابتدا نرخ ناسازگاری مقایسه‌های هر پاسخ‌گو کنترل شد و با استفاده از میانگین هندسی نظرهای پاسخ‌دهندگان ترکیب گردید. جهت رعایت اختصار، از آوردن ماتریس‌های مربوطه خودداری کرده و تنها نتایج نهایی را بیان می‌کنیم. نرخ ناسازگاری هر یک از معیارها محاسبه شد که نتیجه‌ی آن در جدول شماره‌ی ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره‌ی ۲- شاخصه‌ای سازگاری

کل مدل	سرعت شیوع تهدید	مدت تهدید	پیچیدگی تهدید	وسعت و دامنه‌ی تهدید
۰.۹۵	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۱۰

از آنجایی که نرخ ناسازگاری ماتریس‌های تلفیق‌شده‌ی گروهی مقایسه‌های زوجی مساوی و کم‌تر از ۰.۱ است، سازگاری قابل قبول وجود دارد. در انتها پس از اطمینان از صحت محاسبات، برای اولویت‌بندی گزینه‌ها، میانگین موزون وزن‌ها محاسبه گردید. نتایج خروجی نرم‌افزار Expert Choice 9 این نکته را مشخص می‌سازد که معیارها دارای اولویت زیر خواهند بود:

جدول شماره‌ی ۳- اولویت‌بندی معیارهای

معیارها	پیچیدگی تهدید	سرعت شیوع تهدید	مدت تهدید	وسعت و دامنه‌ی تهدید
وزن	۰.۵۹۱	۰.۲۳۶	۰.۰۹۶	۰.۰۷۶
رتبه	۱	۲	۳	۴

هم‌چنین اولویت نهایی تهدیدات با توجه به هر یک از معیارها، به‌صورت زیر خواهند بود:

جدول شماره‌ی ۴- اولویت‌بندی نهایی تهدیدات شبکه‌های اجتماعی مجازی

متغیر	پیچیدگی		سرعت		مدت		وسعت	
	اولویت	ضریب	اولویت	ضریب	اولویت	ضریب	اولویت	ضریب
آشوب	۱	۰.۴۰۲	۶	۰.۰۳۳	۲	۰.۲۵۹	۱	۰.۴۹۸
اختلاف	۲	۰.۱۸۶	۱	۰.۳۷۲	۱	۰.۳۹۹	۲	۰.۱۷۱
ویروس	۳	۰.۱۷۰	۲	۰.۲۷۰	۳	۰.۱۴۳	۳	۰.۱۲۴
شایعه	۴	۰.۱۵۶	۴	۰.۱۱۴	۴	۰.۰۸۴	۴	۰.۰۵۵
رصد	۵	۰.۰۵	۳	۰.۱۴۰	۵	۰.۰۷۵	۵	۰.۱۱۸
ترور	۶	۰.۰۳۶	۵	۰.۰۷۰	۶	۰.۰۴۲	۶	۰.۰۳۳

نتیجه‌گیری

انسان‌ها و جوامع مختلف همگی در دنیایی گردهم جمع شده و زندگی می‌کنند که در آن فناوری روزبه‌روز دریچه‌های جدیدی از علم را به روی آنها باز می‌نماید. این گسترش مستمر علم، دانش و فناوری مسلماً سبب تغییر در سبک زندگی مردمان حاضر در عصر حاضر شده‌اند؛ سبکی که نتیجه‌ی آن تداخل و درهم تنیده بودن دنیای واقعی و مجازی بوده است. بدون تردید یکی از اصلی‌ترین تحولات مؤثر در ایجاد چنین سبکی، رسانه‌های اجتماعی نوین بوده‌اند. رسانه‌ها و شبکه‌هایی که افراد زیاد همواره بر تعداد کاربران آنها اضافه می‌شوند و به این شبکه‌ها اعتماد دارند. این دل‌بستگی و اعتماد آثار مثبت و منفی زیادی دارد که می‌توان هم به دید فرصت به آنها نگاه نمود و هم از منظر تهدید به آنها نگریست. با همه‌ی این موارد، مقاله‌ی حاضر به محوریت اشاره به تهدیدات این فناوری نوین پرداخته است؛ و در معرفی این تهدیدات به مسأله‌ی اثرگذاری به مقوله‌ی امنیت ملی و جنبش‌های اجتماعی نوین اشاره نموده است. همان‌طوری که اشاره شد، تهدیدات شبکه‌های اجتماعی با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره و تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی رتبه‌بندی گردید. طی این بررسی‌ها ابتدا تهدیدات مختلفی که این‌گونه شبکه‌های نوین اجتماعی می‌توانند به همراه داشته باشند، با استفاده از ادبیات و نظر خبرگان جمع‌آوری و غربال گردید. سپس تهدیدات در ۶ گروه (آشوب‌های خیابانی، اختلافات قومی و مذهبی، آلوده کردن سیستم‌ها به بدافزارها، شایعه‌پراکنی، رصد کردن اطلاعاتی جامعه و ترور فرهنگی) دسته‌بندی شدند. پس از آن معیارهای ارزیابی تهدیدات با توجه به نظر خبرگان به ۴ دسته (سرعت شیوع تهدید، مدت تهدید، پیچیدگی تهدید و وسعت و دامنه‌ی تهدید) تقسیم شدند. در نهایت، به‌وسیله‌ی تکنیک تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) تهدیدات بر اساس معیارهای نام‌برده دسته‌بندی و اولویت‌بندی شدند. نتایج حاصل از این رتبه‌بندی به وضوح در جدول شماره‌ی ۴ نشانگر اهمیت معیارهای انتخاب تهدیدات به صورت پیچیدگی تهدید با رتبه‌ی اول، سرعت شیوع تهدید با رتبه‌ی دوم، مدت تهدید با رتبه‌ی سوم و وسعت و دامنه‌ی تهدید با رتبه‌ی چهارم

می‌باشند. هم‌چنین ملاحظه‌ی این جدول به ما این امر را نمایان می‌سازد که پیچیده‌ترین تهدیدات را می‌توان به ترتیب در آشوب‌های خیابانی، اختلافات قومی و منطقه‌ای، ترور فرهنگی، شایعه‌پراکنی، رصد اطلاعاتی جامعه و ویروس پراکنی دانست. هم‌چنین سریع‌ترین تهدیدات به ترتیب از اختلافات قومی و منطقه‌ای، ترور فرهنگی، شایعه‌پراکنی، رصد اطلاعاتی جامعه، ویروس پراکنی و آشوب‌های خیابانی شامل می‌شوند. ضمن آن‌که به ترتیب اختلافات قومی و منطقه‌ای، آشوب‌های خیابانی، ترور فرهنگی، شایعه‌پراکنی، رصد اطلاعاتی جامعه و ویروس پراکنی تهدیداتی هستند که بیش از همه طول خواهند کشید. در نهایت، آشوب‌های خیابانی، اختلافات قومی و منطقه‌ای، ترور فرهنگی، رصد اطلاعاتی جامعه، شایعه‌پراکنی و ویروس پراکنی به ترتیب وسعت زیادی از جامعه را درگیر خود می‌کنند.

همه‌ی این موارد با محوریت تأکید به یک نکته‌ی کلیدی است که این شبکه‌ها علاوه بر آن‌که دارای چهره‌ای زیبا و فریبنده هستند، می‌توانند خطرناک‌ترین مسائل و مشکلات را حتی در عرصه‌ی امنیت ملی ایجاد نمایند. کما این‌که در انقلاب‌های رخ داده در عصر حاضر به‌وضوح ردپای پررنگ این‌گونه شبکه‌های اجتماعی قابل رؤیت است. با همه‌ی این موارد، مقابله‌ی غیرمنعطف با این پدیده‌ی نوین در عصر پیشرفت سریع فناوری، مسلماً آثار مثبتی را نمی‌تواند در پی داشته باشد، و می‌باید راهکارهای کاربردی و مفیدی را برای آن جستجو نمود؛ چراکه به هر حال امروزه نمی‌توان فناوری را از خود برانیم و در رابطه با شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز جنبه‌های مثبت و کارکردهای مفید متعددی؛ از جمله آشنایی با علم روز دنیا، تبادل اطلاعات مثبت، ترویج دین و مذهب، ترویج فرهنگ دینی و اسلامی، افزایش مطالبه‌گری جامعه در جهت پیشرفت ملی و ... قابل برشمردن است. با توجه به موارد مطرح شده در نهایت، چند راهکار و پیشنهاد ارائه می‌گردد.

پیشنهادها

با توجه به تهدیدات مطرح شده و اولویت آنها و با توجه به مطالب مطرح شده در پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر را می‌توان به سیاست‌گذاران حوزه‌ی فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور برای مدیریت فضای شبکه‌های اجتماعی نمود:

- ۱) رصد اطلاعاتی فضای شبکه‌های اجتماعی به منظور درک بهتر کاربران ایرانی و حتی کاربران کشورهای دوست و یا دشمن با استفاده از ابزارهای داده‌کاوی؛
- ۲) استفاده از شبکه‌های اجتماعی به منظور ترویج آرمان‌های انقلاب و حفظ و تحکیم دستاوردهای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران؛
- ۳) استفاده از شبکه‌های اجتماعی در جهت حل اختلافات فرقه‌ای، مذهبی و قومی؛
- ۴) استفاده از شبکه‌های اجتماعی در جهت برقراری ارتباط مستمر با مخاطبان کشورهای دوست و یا دشمن؛
- ۵) جایگزینی شبکه‌های اجتماعی بومی همسو با ارزش‌ها و فرهنگ ملی؛
- ۶) شفاف‌سازی اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی و هوشیار بودن به منظور پخش شایعات؛
- ۷) آموزش و ارتقای فرهنگ استفاده از شبکه‌های اجتماعی به کاربران (با توجه به اکثریت قشر جوان این شبکه‌ها، بهتر است این آموزش در سیستم دانشگاهی و اواخر دوره‌ی متوسطه انجام شود).

منابع

فارسی

- ۱- آقای، سیدداوود؛ صادقی، سید سعید و هادی، داریوش (۱۳۹۱)؛ واکاوی نقش اینترنت و رسانه‌های اجتماعی جدید در تحولات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (اطلاع‌رسانی، سازماندهی و گسترش سریع تحولات)، فصلنامه روابط خارجی، (۴).
- ۲- آل‌پورت، گردن و پستمن، لئو (۱۳۷۴)؛ روان‌شناسی شایعه، تهران، مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، (۲).
- ۳- برات دستجردی، نگین و صیادی، سمیه (۱۳۹۱)؛ بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و افسردگی در دانشجویان دانشگاه‌های پیام‌نور شهر اصفهان، مجله تحقیقات علوم رفتاری، ۱۰ (۵).
- ۴- حاتمی، محمدرضا (۱۳۸۸)؛ جایگاه رسانه در جهان عرب با تأکید بر اینترنت، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی دانشگاه آزاد واحد شهرضا، (۴).
- ۵- حکیمی، رویا (۱۳۹۰)؛ نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت (مطالعه موردی: فیسبوک و کاربران گُرد)، ماهنامه جهان رسانه، (۱۱).
- ۶- سردارنیا، خلیل‌الله (۱۳۸۸)؛ اینترنت، جنبش‌های اجتماعی جدید و بسیج اعتراض‌ها (بررسی نظری و مصادقی چند جنبش اجتماعی)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۱۶ (۴).
- ۷- عبدالهی، رضا؛ شورگشتی، محسن و اخوت‌پور، بابک (۱۳۹۱)؛ نقش رسانه‌های نوین در جنبش‌های اجتماعی (مطالعه موردی جنبش تسخیر وال‌استریت)، مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۱۳ (۱۸).
- ۸- قاسم‌زاده، مرتضی (۱۳۹۰)؛ نقش شبکه‌های اجتماعی در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، پرتال سیاست ما، دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای.
- ۹- کبریایی‌زاده، حسین (۱۳۹۰)؛ نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری تحولات سیاسی و فرهنگی با تمرکز بر امواج بیداری اسلامی در خاورمیانه، ماهنامه روابط فرهنگی، (۱).
- ۱۰- کوئن، بروس (۱۳۷۳)؛ مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی غلام عباس توسلی و رضا فاضل، تهران، سمت، (۳).
- ۱۱- کیا، علی‌اصغر و نوری مرادآبادی (۱۳۹۱)؛ عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به شبکه اجتماعی "فیسبوک" (بررسی تطبیقی دانشجویان ایران و آمریکا)، مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۱۳ (۱۷).

- ۱۲- محمدی، محمد (۱۳۹۳)؛ تعریف آشوب، پژوهش‌شکده باقرالعلوم (ع)، صفحه‌ی آنلایین:
<http://www.pajooh.com/fa/index.php?Page=definition&UID=28801>
- ۱۳- موسویان، سیدمرتضی (۱۳۹۰)؛ طراحی فضای سناریوی شبکه‌های اجتماعی در ارتباط با جنگ نرم (در افق برنامه پنجم توسعه)، مطالعات قدرت نرم، سازمان بسیج اساتید، (۱).

انگلیسی

- 14- Bargh, J. A. & McKenna, K. Y. A. The Internet and social life. *Annual Review of Psychology*, 55, pp 573-590. (2004).
- 15- Beaumont, P. The truth about twitter, Facebook and the uprisings in the arab world, (2011). www.guardian.co.uk/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arab-libya
- 16- Danielle, W. Twitter Is the Preferred Social Media Platform Among Terrorists, (2014). <http://www.thewire.com/global/2014/05/social-media-terrorism-rises/370893/>
- 17- Dharmendra, S.; Rakhi, S.; Pawan, S. & Rakesh, R. Vulnerabilities and Attacks Targeting Social Networks and Industrial Control Systems, *International Journal on Computational Sciences & Applications (IJCSA)*, 4 (1). (2014),
- 18- Dong, T.; Cheng, N. & Wu, Y. J. A study of the social networking website service in digital content industries: The Facebook case in Taiwan, *Computers in Human Behavior*, 30, pp 708-714. (2014).
- 19- Eltantawi, N. & Wiest, J. B. Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory, *International Journal of Communication*. 5, pp 1207-1224. (2011).
- 20- Marmura, S. A net advantage? The internet, grassroots activism and American Middle-Eastern Policy, *New Media Society*. 10, pp 247. (2008).
- 21- McKnight, D. H. & Chervany, N. L. Reflections on an initial trust-building model. *Handbook of trust research*, pp 29-51. (2006).
- 22- Stepanova, E. The role of communication technologies in the Arab spring, implication beyond the regain, institute of world economy and international relations (IMEMO), Russian academy of science. pp 1-6. (2011).
- 23- Wasserman, H. Is a New Worldwide Web Possible? An Explorative Comparison of the Use of ICTs by Two South African Social Movements, *African Studies Review*, 50 (1), pp 109-131. (2007).
- 24- Yang, T., & Hung, C. C. Multiple-attribute decision making methods for plant layout design problem. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 23 (1), pp 126-137. (2007).